

Rast broja platnih kartica u svijetu i Bosni i Hercegovini

Nikola Davidović

Elektrotehnički fakultet
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Istočno Sarajevo, RS, BiH
nikola.davidovic@etf.unssa.rs.ba

Ilinka Unković

Fakultet za proizvodnju i menadžment,
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Trebinje, RS, BiH
Ilinkaunkovic@yahoo.com

Sadržaj—Pojam kartičarstva obuhvata platne kartice, ATM i EFT POS terminale. Platna kartica je jedan od najrasprostranjenijih bezgotovinskih instrumenata plaćanja (preko EFT POS terminala) i ujedno instrument sa kojim se na lak način (upotrebom ATM terminala) dolazi do gotovog novca. U radu je analizirano stanje razvoja i trend poslovanja karticama u regionu centralne i istočne Evrope i BiH. Jedna od posljedica slabe ekonomske razvijenosti Bosne i Hercegovine, jeste upravo i mali broj platnih kartica po odraslom stanovniku i nedovoljno razvijena mreža ATM i EFT POS terminala u BiH.

Ključne riječi- platne kartice; kreditne kartice; debitne kartice; pripejd kartice; Charge kartice.

I. UVOD

Kada govorimo o kartičarstvu, onda pod tim pojmom podrazumjevamo najčešće tri elementa, a to su [1]:

- Platne kartice – različiti tipovi kartica, koje se koriste za bezgotovinska plaćanja i podizanje gotovine sa ATM uređaja i šaltera banaka.
- ATM (eng. Automatic Teller Machine) – automatski blagajnik, koji je omogućio dostupnost gotovine 24 časa, tokom 7 dana u sedmici. Zsigurno, jedan od najvažnijih elemenata, koji je uticao da gotovina ostane i dalje najčešći instrument plaćanja.
- EFT POS terminali (eng. Electronic Fund Transfer at Point of Sale) – često nazivan samo skraćenicom POS je uređaj na prodajnom mjestu, koji omogućava elektronski prenos sredstava sa kartice ili računa kupca na račun prodavca. Drugim riječima omogućava bezgotovinsko plaćanje roba i usluga platnom karticom na naplatnom mjestu.

Plaćanje gotovinom se nameće kao najefikasniji i najjednostavniji oblik plaćanja, jer se lako prenosi od jedne osobe ka drugoj. Osim toga, kada su u pitanju čak i veliki novčani iznosi, gotov novac, u papirnom obliku ili u obliku novčića je lako prenosiv u džepu, novčaniku ili tašni. Najveća

prednost, ali ujedno i najveći nedostatak, je da gotovina prilikom transakcija za sobom ne ostavlja nikakav prateći trag.

Zavisno od zemlje za koju su bili dostupni statistički podaci, procenat transakcija u gotovom novcu kreće se od 75% do 95%. Procenat učešća gotovog novca je veliki čak i u onim zemljama, gdje se daje velika pažnja, uključujući i čitav niz pogodnosti, bezgotovinskim i elektronskim oblicima plaćanja.

Uvođenje platnih kartica i kao i sva elektronska rješenja koja su razvijena i uvedena u sferi elektronskih plaćanja korišćenjem platnih kartica, zapravo kao glavni cilj imaju smanjenje gotovog novca u opticaju [2], [3].

Platne kartice su dizajnirane tako da olakšavaju plaćanja u svakodnevnim transakcijama. Ovaj vid plaćanja ne samo da može smanjiti količinu gotovog novca u opticaju, već postoji velika vjerovatnoća da će dovesti i do njegovog potpunog ukidanja, kao oblika plaćanja. Pored toga, do izvjesne mjere, mogu zamjeniti i druge bezgotovinske oblike plaćanja, kao što su čekovi ili nalozi za prenos.

II. BROJ KARTICA U SVIJETU

Veliki porast broja platnih kartica u svijetu bio je tokom 2011. Godine, kada je izdato čak 900 miliona novih kartica u svijetu. Ovaj neočekivani rast prvenstveno je posljedica rasta broja kartica u domaćim kartičnim šemama. Primjera radi, 1995. godine u svijetu je ukupno bilo manje od 800 miliona kartica, a 1999. godine manje od 1,4 milijarde kartica [4]. Do 2000. godine domaće kartične šeme su postojale samo u nekim državama Zapadne Evrope.

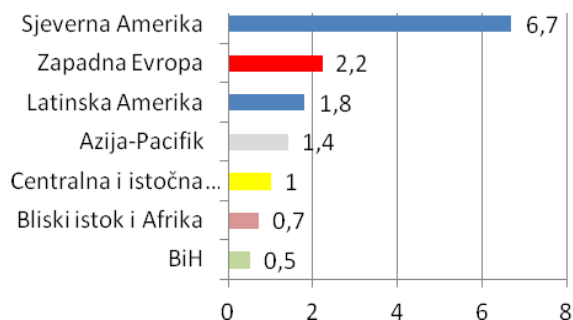
Broj debitnih kartica, koje imaju najveći udio u apsolutnom broju kartica, uvećao se za 16% u odnosu na 2010. godinu. Dok je najveće procentualno povećanje, u odnosu na 2010. godinu, od čak 17% imale pripejd kartice, ali je njih, u apsolutnom broju, daleko manje od broja debitnih kartica.

Skoro polovina svih izdatih kartica u svijetu je u Azijsko-pacifičkoj regiji, dok je jedna četvrtina izdata u regiji Sjeverna Amerika. Dakle, tri četvrtine ukupno izdatih kartica u svijetu nalazi se u dvije kartičarske regije, azijsko-pacifičkoj i Sjeverna Amerika. Ostatak, od jedne četvrtine ukupno izdatih kartica u svijetu, izdato je u preostale četiri kartičarske regije.

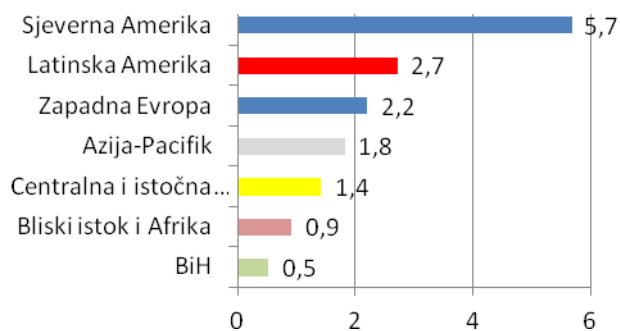
Kao što se sa Sl. 1 i Sl. 2 vidi, najveći prosječan broj kartica po odrasloj osobi, u 2009. i 2011. godini, ima region Sjeverne Amerike, koji je 2009. godine iznosio čak 6,7 kartica po osobi. Usljed pada broja kartica u regionu Sjeverne Amerike 2011. godine, dolazi i do pada prosječnog broja kartica po osobi, koja u 2011. godini iznosi 5,7 kartica po osobi. Iako je došlo do pada, ovaj region je zadržao prvo mjesto u broju kartica po regionima. Ovo je i očekivano s obzirom da su platne kartice nastale u ovom regionu (SAD), tako da je stanovništvo obje države koje čine ovu regiju, SAD i Kanada, steklo naviku da koristi različite vrste platnih kartica.

Prosječan broj kartica po odraslom stanovniku u regiji centralne i istočne Evrope je porastao sa jedne kartice po odrasloj osobi, na 1,4 kartice po odrasloj osobi prema podacima Retail Banking Research.

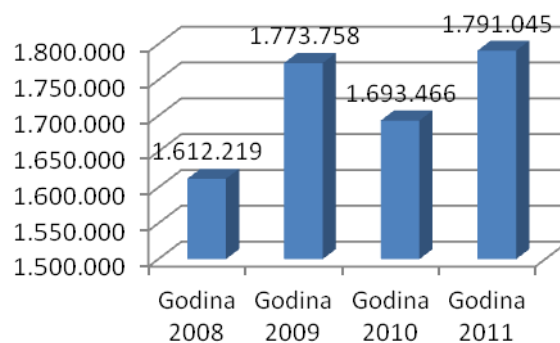
Uočljivo je da je ukupan broj (Sl. 3) i samim tim i prosjek broja platnih kartica u Bosni i Hercegovini po odrasloj osobi u 2009. godini daleko manji nego u bilo kom regionu svijeta. Taj prosjek je čak i manji od prosjeka regiona u kom se Bosna i Hercegovina nalazi, tj. regiona Centralne i istočne Evrope.

Slika 1. Prosječan broj platnih kartica po odrasloj osobi u 2009. godini po regionima (Izvor: Retail Banking Research), BiH procjena

Slika 2. Prosječan broj platnih kartica po odrasloj osobi u 2011. godini po regionima (Izvor: Retail Banking Research), BiH procjena

Slika 3. Ukupan broj izdatih kartica u Bosni i Hercegovini, 2008-2010., Centralna Banka Bosne i Hercegovine

U istom periodu, 2009.-2011., nije došlo do porasta prosječnog broja kartica po glavi stanovnika u BiH. Razlog leži u činjenici da je na kraju 2010. godine broj platnih kartica bio manji u odnosu na 2009. godinu, za skoro 100.000 platnih kartica. U 2011. godini došlo je do povećanja broja kartica, pri čemu je to povećanje, u odnosu na 2009. godinu iznosi nešto manje od 18.000 kartica. To povećanje ne utiče mnogo na prosječan broj platnih kartica po odrasloj osobi u BiH.

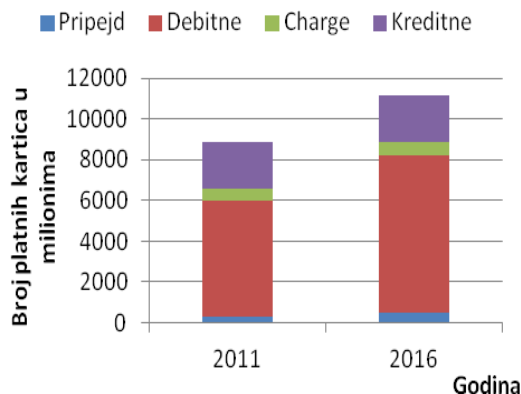
III. PROCJENA MOGUĆEG RASTA BROJA KARTICA U SVIJETU

Iako je najveći broj kartica izdat u regiji Azija-Pacifik, tu se očekuje i najveći rast, u ukupnom broju platnih kartica. Takvo očekivanje bazira se na činjenici da se u toj regiji nalazi skoro tri četvrtine stanovnika svijeta, a osim toga, u posljednjoj deceniji, ta regija je imala veliki tehnološki i ekonomski napredak. U ovoj regiji nalaze se dvije države, Japan i Južna Koreja, koje spadaju u grupu najrazvijenijih tržišta platnih kartica svijeta. Svi ovi faktori nagovještavaju da upravo ovaj region ima najveći potencijal budućeg razvoja kartičarstva.

Veliko povećanje broja kartica očekuje se i u regiji Bliski istok i Afrika, jer je to regija sa najmanjim brojem izdatih kartica po stanovniku u svijetu. Ovakvim predviđanjima doprinosi i činjenica da vlade država u ovim regionima podržavaju kampanju za povećanje broja bankarskih računa građana, odnosno da se što veći broj plaćanja obavlja preko banaka.

U regionu Sjeverne Amerike i zapadne Evrope, u skoro svim državama, korisnici kartica nalaze se već dugo u sistemu plaćanja, tako da se očekuje usporenje rasta i predviđa se da će biti znatno manji od prosjeka.

Na Sl. 4, grafički je prikazan broj kartica u svijetu na kraju 2011. godine i procjena mogućeg stanja za 2016. godinu. Najveći broj platnih kartica krajem 2011. godine, čine debitne kartice sa oko 62%, zatim kreditne, oko 28%, Charge 7% i Pripejd 3%.

Slika 4. Ukupan broj kartica u svijetu 2011. godine i predviđanje za 2016. (Izvor: Retail Banking Research)

Najveći potencijal za rast, kako u apsolutnom, tako i u procentualnom broju, imaju debitne kartice. Primanje plata elektronskim putem preko bankarskih računa, direktno podstiče izdavanje debitnih kartica. Sem toga, u svijetu, postoji trend podsticanja svih vrsta bezgotovinskog plaćanja.

Broj pripejd kartica u svijetu se rapidno povećava, prvenstveno zbog prednosti u odnosu na druge vrste kartica. Smatraju se najpogodnijim instrumentom plaćanja za osobe sa malom ili nikakvom interakcijom sa bankama, ali i kao način isplate zarada ili kao način slanja novca porodicama u drugim zemljama. Veliki broj ovih kartica izdat je i u nekim zemljama, gdje je skupo održavanje računa. Najveći broj pripejd kartica, tokom 2010. godine, izdat je u SAD-u (izdat je veliki broj EBT-Electronic Benefit Transfer pripejd kartica). Pripejd kartice se u velikom broju koriste i za razne vrste plaćanja preko Interneta, zbog svoje pogodnosti – plaćanje se može vršiti samo sa sredstvima koja su uplaćena na račun. Upotrebom ove vrste kartica, daje se dodatna mjera sigurnosti elektronskog novca korisnika. Ipak pored razvoja ove vrste kartica, visoke provizije koje se naplaćuju mogu biti oganičavajući faktor.

IV. PROCJENA MOGUĆEG RASTA BROJA KARTICA U BiH

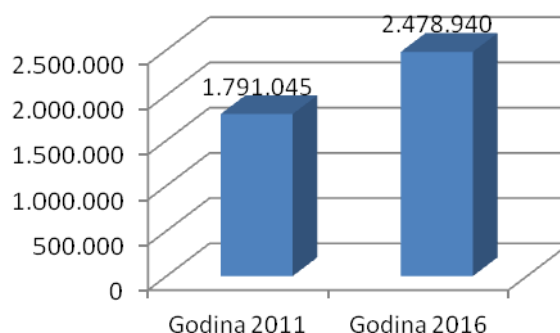
S obzirom da se prosječan broj platnih kartica po odrasloj u Bosni i Hercegovini kreće oko 0,5 kartica, u narednom period može se očekivati povećanje ukupnog broja kartica [7], [8], [9], [10], [11], [12].

Ako posmatramo prosječan broj kartica po odrasloj osobi u regionu centralne i istočne Evrope, kome i pripada BiH, koji je krajem 2011. godine iznosio 1,4 kartica po odrasloj osobi, zaključujemo da bi za dostizanje prosjeka regiona u BiH trebalo biti izdato oko 3.000.000 novih kartica. Potencijalno izdavanje tolikog broja kartica, bi doveo do povećanja, u odnosu na broj kartica na kraju 2011. godine, od približno 190%.

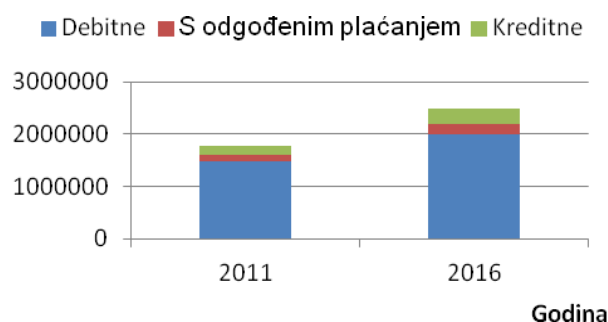
Međutim, ako uzmemo u obzir porast broja kartica u 2011. u odnosu na 2012. godinu, onda je za očekivati da ukupan broj kartica do kraja 2016. godine neće preći broj od 2.500.000 (Sl. 5).

Takav porast bi i dalje bio nepovoljan, sa stanovišta broja kartica po odrasloj osobi u BiH, jer bi u tom slučaju na kraju 2016. godine prosječan broj kartica po odrasloj osobi iznosio

oko 0,71 kartica. Taj broj bi i dalje bio daleko ispod prosjeka regiona i svijeta.

Slika 5. Ukupan broj kartica u BiH krajem 2011. godine i predviđanje za 2016. godinu

Slika 6. Ukupan broj kartica u BiH krajem 2011. godine i predviđanje za 2016. godinu – prema tipu kartice

Najveći porast u apsolutnom broju platnih kartica u BiH (Sl. 6) ako dođe do povećanja broja kartica, kao i u svijetu do 2016. godine, zabilježile bi debitne kartice. Pri ovom povećanju broja debitnih kartica, za očekivati je da dođe do pada procenta debitnih kartica tj sa sadašnjih 83% na 80%. Pri ovome blagi porast procenta učeća imale bi pripejd i kartice ss odloženim plaćanjem.

V. ZAKLJUČAK

U radu je analizirano trenutno broj kartica u svijetu i Bosni i Hercegovini. Tokom svih prethodnih godina bilježi se konstantan rast broja platnih kartica u svijetu.

Uočljivo je da u bogatijim regionima, kao što su Sjeverna Amerika i zapadna Evropa postoji najveća količina kartica po odrasloj osobi. To je naročito izraženo u Sjevernoj Americi, koja pored navedene karakterisitike, ima i stanovništvo koje je prihvatilo platne kartice kao sredstvo plaćanja.

Takođe, u regionima koji pogotovo u zadnjoj deceniji bilježe snažan ekonomski napredak, Azija-Pacifik i Latinska Amerika, uočavamo veliki porast u apsolutnom broju kartica.

Jedna od posljedica slabe ekonomske razvijenosti Bosne i Hercegovine, jeste upravo i mali broj platnih kartica po odraslom stanovniku. U BiH sve banke, prilikom otvaranja računa nude i izdavanje debitne kartice, međutim jedan dio

stanovništva, koji je radno sposoban nema uopšte otvoren račun u nekoj od banaka.

Osim toga određeni broj vlasnika računa odbija mogućnost izdavanja neke od platnih kartica, čak i debitnih. Taj problem bi se mogao riješiti, ako bi banke i kartične organizacije prihvatile da izdaju sve vrste platnih kartica, bez uzimanja određenog iznosa novca, kao nadoknade (nadoknada za izdavanje, vođenje računa itd.)..

Jedan od razloga manjeg prosječnog broja izdatih kartica u BiH je i nedovoljno razvijena mreža ATM i EFT POS terminala u BiH.

LITERATURA

- [1] Obradović S., Tešić D., Milanović Đ., Žorić A., Perišić Đ., "Mreže ATM terminala u regionu srednje i istočne Evrope i Srbiji", IEEE Serbia&Montenegro COM CHAPTER and SECTION organize on the 20th, 21st, and 22nd November 2011, in the Sava Center, Belgrade, Serbia. 20th Telecommunications Forum TELFOR 2012. ISBN: 978-1-4673-2984-2, IEEE Catalog Number: CFP1298P-CDR, 1564-1567
- [2] Federal Reserve Bank of New York, Fedpoint 1: How Currency gets into Circulation, 2000.
- [3] Miller R., and D. VanHouse, Modern Money and Banking, 3rd ed., New York: McGraw Hill International, 1993.
- [4] Slobodan Obradović, Dragan Jovanović, Bojan Ilić, Milan Mijalković, Dragoslav Perić, Aleksandar Žorić: „Development of credit card based payment system in Serbia”, International scientific conference UNITECH'07, TU-Gabrovo, 23-24 November 2007, Gabrovo, proceedings, vol.III, pp. III 83-III 88, ISSN 1313-230X
- [5] Banking Automation Bulletin, Published by Retail Banking Research, Issue 303, August 2012.
- [6] International Conference, Global Cards Data and Forecast: 2009-2014, Executive Summary for Participants, London, February 2011
- [7] Nikola Davidović, "Stanje razvoja kartičarstva u Bosni i Hercegovini"
- [8] Centralna banka Bosne i Hercegovine - Izvještaj za kartičarstvo za BiH u 2008. godinu

- [9] Centralna banka Bosne i Hercegovine - Izvještaj za kartičarstvo za BiH u 2009. godinu
- [10] Centralna banka Bosne i Hercegovine - Izvještaj za kartičarstvo za BiH u 2010. godinu
- [11] Centralna banka Bosne i Hercegovine - Izvještaj za kartičarstvo za BiH u 2011. godinu
- [12] <http://www.cbbh.ba/>

ABSTRACT

The notion of card business includes payment cards, ATM and EFT POS terminals. The payment card is one of the most widely used cashless instruments of payment (via EFT POS terminals) and, at the same time, an instrument by which we come to money in cash in an easy way, using ATM terminals. The paper analyses the state of development and the trend of card business in the region of Central and East Europe and Bosnia and Herzegovina. One of the consequences of a weak economic development of Bosnia and Herzegovina is in fact a small number of payment cards per an adult citizen and an insufficiently developed network of ATM and EFT POS terminals in Bosnia and Herzegovina.

Key words: Payment Card; Credit Card; Debit card; Pripayd card; Charge Card.

INCREASE IN NUMBER OF PAYMENT CARDS IN WORLD AND BOSNIA AND HERZEGOVINA

Nikola Davidović, Ilinka Unković